

Закінчення табл. 1

Рік	Документ	Призначення документу
1997	Основні принципи ефективного банківського нагляду	Допомога державним органам удосконалити нагляд за банківською системою, оздоровити банківські системи окремих країн та зміцнити міжнародні фінансові ринки
1999	Методологічні роз'яснення до основних принципів	Пояснення змісту Основних принципів ефективного банківського нагляду
2001	Проведення самооцінки органами нагляду: Практичний підхід	Доопрацювання Основних принципів ефективного банківського нагляду
2004	"Базель II" – Міжнародна конвергенція щодо вимірювання та вимог до капіталу: переглянуті підходи	Усунення недоліків регулювання згідно Базелю I, розробка сучасної методології, яка дала б змогу підвищити надійність і стабільність міжнародної банківської системи
2005	Нова версія "Базель II" та "Поправок до ринкових ризиків" 1996 р., в які внесено поправки попереднього документу.	Розробка сучасної методології, яка дала б змогу підвищити надійність і стабільність міжнародної банківської системи
2006	Консолідований "Базель II", в який інтегровано "Базель I"	Систематизувати положення Базелю I, Базелю II та поправок до них
2006	Оновлені "Основні принципи ефективного банківського нагляду"	Актуалізація положень початкового документу "Основні принципи ефективного банківського нагляду"

Отже, дослідження еволюції міжнародної практики регулювання банківського капіталу показало, що основним документом з цієї проблематики сьогодні є Базельська Угода про Капітал або "Базель II". В процесі удосконалення Угоди 1988 р. Базельський комітет намагався розробити таку методологію, яка дала б змогу підвищити надійність і стабільність міжнародної банківської системи і одночасно забезпечити впевненість, що вимоги до регулятивного капіталу не призведуть до дискримінації банків на міжнародних ринках. При цьому, набули подальшого розвитку методики застосування стандартизованого підходу оцінки капіталу та, враховуючи його недоліки на практиці, був запропонований підхід на основі внутрішніх рейтингів (IRB-підхід).

Спільним для всіх існуючих напрацювань Базельського комітету є те, що всі вони на своєму етапі сприяли вдосконаленню практики регулювання банківського капіталу та розвитку банківських систем в цілому, що

можна розглядати як одну із основних переваг діяльності комітету.

1. Коноваленко Н. Базельские заботы / Банковская практика за рубежом. – 2003. – № 10. – С.84-91. 2. Кротюк В., О. Куценко Базель II: нова концептуальна редакція Базельської угоди про капітал / Вісник Національного банку України. – 2006. – №3. – С.6-12. 3. Матовников М.Ю. Новая система регулирования достаточности капитала Базельского комитета – "за" и "против" / Деньги и кредит. – 2002. – № 2. – С.30-35. 4. Міжнародна угода про стандарти та вимоги до достатності капіталу для банківських організацій. Нова редакція Основних положень. Базельський комітет з нагляду за банківською діяльністю / Банк міжнародних розрахунків. – 2004. – 277с. 5. Уоскин В. М. Базельские стандарты адекватности банковского капитала: эволюция подходов // Деньги и кредит. – 2000. – № 3. – С.39-51. 6. Basel Committee on Banking Supervision. Amendment to the Capital Accord to incorporate market risks (published 1996, updated to 2005). – Basel, 2005. – 63 p. – режим доступу: <http://www.bis.org>. 7. Basel Committee on Banking Supervision. Core Principles for Effective Banking Supervision. – Basel, 2006. – режим доступу: <http://www.bis.org>. 8. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework, Comprehensive Version (BCBS) (June 2006 Revision). – режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>

Надійшла до редколегії 18.09.2009

Л. Костирко, д-р екон. наук, проф.,
В. Разумцев, здобувач

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проведене теоретичне узагальнення та подано вирішення наукової проблеми розвитку фінансового контролю використання бюджетних коштів. Запропоновано концепцію фінансового контролю цільового використання бюджетних коштів на основі комплексного підходу, що враховує особливості фінансування підприємств вугільної галузі.

Theoretical generalization is conducted and the scientific problem of development of financial control of the budgetary facilities usage is decided. Conception of financial control of the purpose budgetary facilities usage is offered on the basis of complex approach which takes into account the features of financing of coal industry enterprises.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективності використання бюджетних коштів обумовлює необхідність посилення державного фінансового контролю. В державному регулюванні бюджетного фінансування посилюється роль фінансового контролю та змінюється його спрямованість з перевірки і оцінки кінцевих результатів фінансово-господарської діяльності на попередження правопорушень чинного законодавства. Традиційні методики фінансового контролю є недосконалими та не сприяють його результативності у прийнятті рішень щодо доцільності бюджетних програм та об'єктів фінансування. В зв'язку з цим розробка нових підходів до організаційно-методичного забезпечення фінансового контролю використання бюджетних коштів є першочерговою проблемою теорії і практики. Вирішення цієї проблеми особливо актуально для здійснення контролю ви-

користання бюджетних коштів підприємствами вугільної галузі, яка є дотаційною.

Незважаючи на значну кількість публікацій, у яких розглянуто питання фінансового контролю, контроль цільового використання бюджетних коштів (ЦВБК) підприємствами вугільної галузі залишається недостатньо вивченим. На сучасному етапі відсутні чіткі позиції у визначенні його методологічного забезпечення, методичного інструментарію та засобів оцінки результативності, що ускладнює регулювання системи фінансового контролю на законотворчому рівні та її функціонування у площині практичної діяльності. Це стало об'єктивною необхідністю подальшого розвитку теоретичних, методичних та прикладних основ фінансового контролю ЦВБК підприємствами вугільної галузі.

Мета статті полягає у розробці теоретичних основ та рекомендацій щодо розвитку фінансового контролю

використання бюджетних коштів підприємствами вугільної галузі.

Викладення основного матеріалу. На сучасному етапі спостерігається тенденція послаблення функцій державного контролю за збереженням і раціональним використанням бюджетних коштів. Органи державної контрольно-ревізійної служби щороку виявляють по-

рушення на сотні мільйонів гривень. Найбільш поширеними фінансовими порушеннями є (рис. 1): незаконні витрати – 55,6%; недоотримання фінансових ресурсів – 34,4%; витрати не за цільовим призначенням – 7,1%; недостачі (розкрадання) грошових коштів і матеріальних цінностей – 2,9% [6].

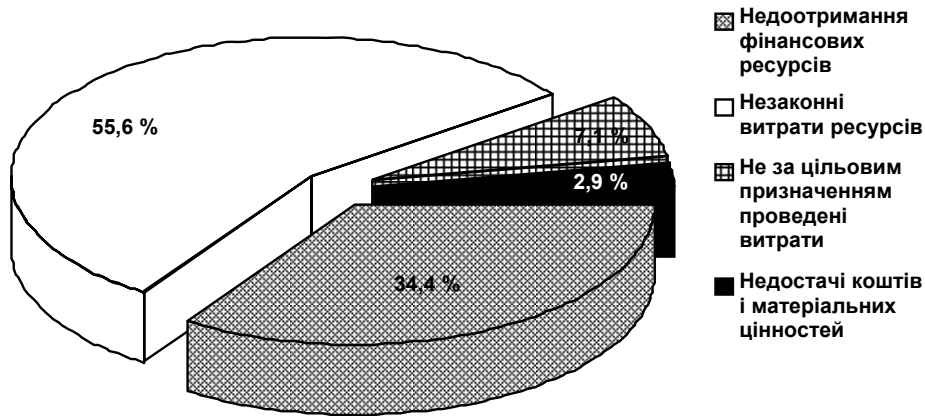

Рис. 1. Структура порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, виявлених органами державної контрольно-ревізійної служби України за 2008 рік [6]

Основними чинниками, що впливають на ефективність використання бюджетних коштів, є: недосконалість нормативно-правової бази фінансового контролю, необґрунтованість бюджетних цільових програм, неурегульованість розподілу повноважень між контролюючими органами, недосконалість організаційно-методичного забезпечення фінансового контролю, відсутність єдиної інформаційної бази для здійснення фінансового контролю, наявність великої кількості фінансових порушень. Подолання негативного впливу цих чинників вимагає вирішення комплексу завдань щодо вдосконалення організаційно-методичного забезпечення фінансового контролю ЦВБК.

В економічній науці поки не склалося стійке поняття "фінансовий контроль", і його тлумачення носить багатоваріантний характер. Можна виділити чотири основні підходи до визначення сутності фінансового контролю [1, с. 29; 2, с. 538; 3, с. 173; 4, с. 591; 5, с. 131; 7, с. 69; 8, с. 27]:

1) фінансовий контроль – елемент підтримки системи управління, призначений для ухвалення оптимальних управлінських рішень, форма або метод управлінської діяльності, що виступає у вигляді перевірки, нагляду, спостереження або дослідження. Таке трактування терміну є вузьким і не розкриває в повній мірі його сутності, оскільки зводиться до механічних дій по перевірці;

2) фінансовий контроль як діяльність уповноважених державою відповідних органів або їх сукупність, яка обумовлена необхідністю контролю за законністю, фінансовою дисципліною, раціональністю в процесі формування, розподілу і використання грошових фондів держави і муніципальних утворювань, перевірки своєчасності й точності планування, обґрунтованості й повноти надходження коштів у відповідні фонди, правильності та ефективності їх використання та попередження, виявлення і припинення порушень правових норм і управлінських рішень. Такий підхід хоча і дає найбільш правильне визначення фінансового контролю, але розкриває тільки одну, правову (юридичну) сторону такої багатоманітної категорії;

3) фінансовий контроль як функція управління фінансами, зокрема, як особлива сфера вартісного конт-

ролю, обумовлена формуванням і використанням фінансових ресурсів з метою визначення обґрунтованості і ефективності управлінських рішень, ступеня їх реалізації та виявлення відхилень. Такий підхід характеризує сутність фінансового контролю з фінансової точки зору, обмежується сферою фінансів.

4) фінансовий контроль розглядається як функція виявлення резервів доходів бюджету та фондів або внутрішньогосподарських резервів підвищення ефективності виробництва.

На відміну від вказаних підходів в даному дослідженні фінансовий контроль розглядається як інструмент підвищення ефективності та функція управління. На макрорівні мета фінансового контролю полягає в правовій і кількісній відповідності нормативним актам і заданим параметрам. За таким підходом фінансовий контроль цільового використання бюджетних коштів є багаторівневою системою контролю, яка забезпечує, по-перше, перевірку законності і доцільності формування, розподілу і використання фінансових ресурсів; по-друге – оцінку доцільності управлінських рішень, спрямованих на попередження відхилення результатів від норм і заданих параметрів і своєчасної розробки заходів, щодо запобігання або скорочення порушень в майбутньому та недопущення їх повторення.

На мікрорівні фінансовий контроль розглянуто як інструмент попередження та усунення фактів незаконного, нецільового і неефективного використання бюджетних коштів, наданих суб'єктам господарювання, та фінансових ресурсів, які додатково отримані суб'єктами за податковими пільгами.

Державний фінансовий контроль ЦВБК підприємствами вугледобувної галузі за економічною сутністю призначений для реалізації фінансової політики держави й створення умов для фінансової стабілізації. Тому він визначений як система заходів держави для забезпечення ефективного використання державних фінансових ресурсів в інтересах суспільства, які охоплюють усі операції, пов'язані з рухом державних коштів. Головними аспектами фінансового контролю є контроль використання бюджетних коштів та забезпечення ефективності самого фінансового контролю за діяльністю керованих структур.

Об'єктами фінансового контролю є окремі процеси (етапи) фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, на які спрямовано контрольні заходи суб'єкта фінансового контролю. До об'єктів такого контролю віднесені активи, капітал, зобов'язання, доходи, витрати та господарчі процеси підприємства.

Методологічним базисом удосконалення фінансового контролю є концепція, принципова відмінність якої полягає у врахуванні особливостей фінансування підприємств вугільної галузі та взаємоузгодженому розвитку організаційних форм та методичного інструментарію фінансового контролю ЦВБК, що сприяє побудові якісної системи фінансового контролю та забезпечує його результативність. Концепція фінансового контролю, наведена на рис. 2, відображає послідовність здійснення фінансового контролю ЦВБК та органічно поєднує організаційні форми контролю, методичний інструментарій та оцінку результативності контролю. Взаємозв'язок між вказаними блоками забезпечується послідовні-

стю контрольних дій, процедур та засобів узагальнення контрольної інформації. Реалізація концепції забезпечується шляхом здійснення оцінки результативності фінансового контролю та використання його результатів для вибору об'єктів бюджетного фінансування та усунення недоліків в роботі служби контролю.

Виходячи з необхідності посилення фінансового контролю за використанням бюджетних коштів вугільних підприємств під головною метою слід розуміти забезпечення результативності фінансового контролю цільового використання бюджетних коштів шляхом попередження та своєчасного виявлення фінансових порушень та мінімізації втрат бюджетних коштів.

На основі узагальнення думок науковців [2, с. 538; 7, с. 60] та власного дослідження визначено пріоритетні завдання фінансового контролю: чіткий розподіл повноважень органів контролю, удосконалення нормативно-правового забезпечення, удосконалення методичного забезпечення.

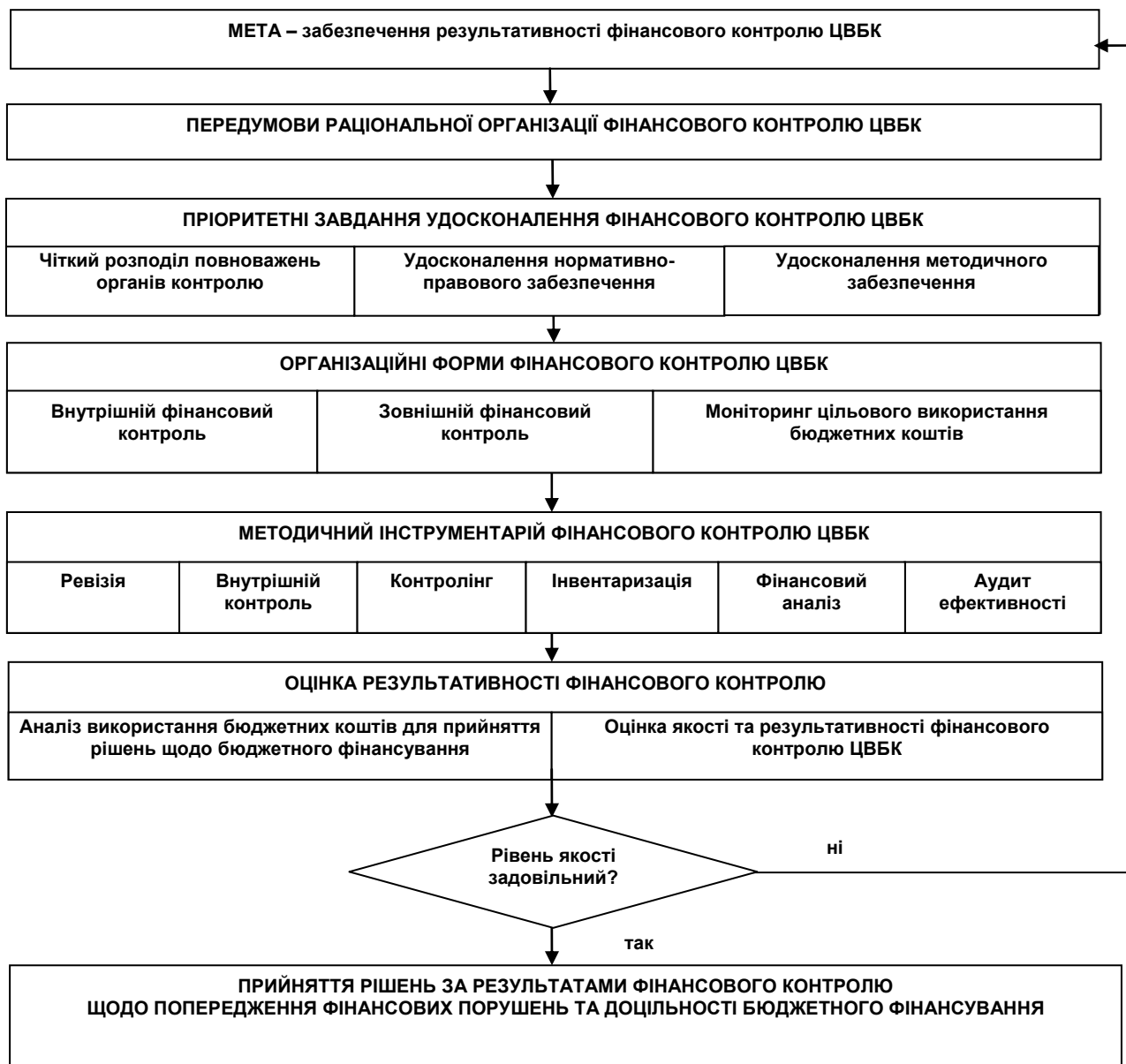

Рис. 2. Концепція фінансового контролю цільового використання бюджетних коштів підприємства

Найбільш придатними організаційними формами фінансового контролю є внутрішній фінансовий контроль, зовнішній фінансовий контроль і моніторинг цільового використання

бюджетних коштів. В якості методичного інструментарію слід вважати ревізію, внутрішній контроль, контролінг, інвентаризацію, фінансовий аналіз, аудит ефективності.

Виходячи з того, що одним із джерел оцінки фінансового стану підконтрольного об'єкту є фінансова звітність та фактографічна інформація, в даному дослідженні запропоновано найбільш придатні методи фінансового контролю ЦВБК: планування, фактографічні, дослідження документів (ревізії), обстеження, зустрічної перевірки, аналітичні, експертні, метод Дельфі, кількісні методи прийняття рішень. Комплексне використання методів фінансового контролю цільового використання бюджетних коштів передбачає оцінку його результативності, яка включає: організацію фінансового контролю, аналіз використання бюджетних коштів, оцінку ризику і ефективності фінансового контролю, конкретизацію напрямів удосконалення фінансового контролю ЦВБК.

Оцінка якості і ефективності фінансового контролю ЦВБК дозволяє оптимізувати процес контролю на етапі його планування і реалізації. Результатом фінансового контролю є отримання проміжної і узагальненої інформації для оцінювання результатів діяльності об'єктів оцінки і прийняття управлінських рішень.

Підвищення результативності фінансового контролю ЦВБК вимагає створення єдиної системи інформаційного забезпечення, що включає:

- ✓ інформацію загального (довідкового) характеру (кількість перевірених підприємств у територіальному або галузевому розрізі, виявлені при цьому порушення) для планування перевірок та здійснення поточних перевірок;
- ✓ інформацію щодо конкретного контрольного заходу, здійснюваного органом ДКРС для проведення оперативного-розшукових заходів;
- ✓ інформацію статистичного характеру (кількість злочинів, згрупованих за однорідними ознаками та ін.)

для розробки заходів по профілактиці причин, умов і факторів здійснення злочинів.

Така інформаційна система буде сприяти вирішенню проблем, пов'язаних з неналагодженістю механізму передачі інформації між органами фінансового контролю та органами внутрішніх справ.

Висновок. Запропонована концепція фінансового контролю цільового використання бюджетних коштів, яка розкриває організаційні форми, методичний інструментарій та послідовність оцінки його результативності фінансового контролю, надає цілісне уявлення щодо формування якісної системи фінансового контролю та забезпечення його результативності.

В подальших дослідженнях передбачається розкриття питань щодо оцінки результативності фінансового контролю цільового використання бюджетних коштів на підставі використання експертних методів.

1. Бернацький Ю.А. До поняття фінансового контролю / Ю.А. Бернацький // Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік: матеріали наук.-практ. конф. (Ірпінь, 12-13 берез. 2009 р.). – Ірпінь, 2009. – Ч. 2. – С. 28-31.
2. Василик О.Д. Державні фінанси України: [підручник] / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
3. Виговська Н.Г. Господарственный контроль в Україні: теорія, методологія, організація: [монографія] / Н. Г. Виговська. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 532 с.
4. Государственные и муниципальные финансы: [учебник] / под ред. проф. С.И. Лушина, проф. В.А. Слепова. – М.: Экономистъ, 2007. – 763 с.
5. Іванова І.М. Проблеми створення та розвитку муніципального фінансового контролю в Україні / І.М. Іванова // Стратегічна панорама. – 2005. – № 3 – С. 131-136.
6. Офіційний сайт Головного контрольно-ревізійного управління України. Аналітичні звіти ГоловкиРУ від 27 лютого 2009 р. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua>.
7. Шевчук В.О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (Проблеми теорії, організації, методології): [монографія] / В. О. Шевчук. – К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. – 371 с.
8. Шохин С.О. Проблемы и перспективы развития финансового контроля в Российской Федерации / С.О. Шохин. – М., 1999. – 352 с.

Надійшла до редколегії 18.09.2009

С. Матвієнко, асп.

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

У статті проаналізовано конкурентоспроможність вітчизняних банківських установ в умовах фінансової кризи. Визначена роль та місце конкурентоспроможності в забезпеченні фінансової стійкості комерційних банків.

The article is devoted to the competitiveness analysis of domestic banking institutions in the conditions of financial crisis. Special attention is paid to the role of competitive position in providing financial stability of commercial banks.

Постановка проблеми. Україна повною мірою відчула на собі наслідки світової фінансової кризи, яка торкнулася її в середині минулого року. Для банківського сектору криза відзначилася жорстким дефіцитом ліквідності банківської системи та загрозою банкрутства деяких комерційних банків; стрімким знеціненням національної валюти; значним уповільненням економічного зростання та фактичним вступом до рецесії.

Перебіг кризових подій у валютно-фінансовій сфері України продемонстрував як вагомість ролі банківської системи для відновлення економічної діяльності, так і масштаб економічних проблем, обумовлених неефективною стратегією банківської діяльності.

Вкрай складна ситуація, в якій нині опинилася банківська система України, вимагає активного пошуку шляхів виходу з кризи із максимальним використанням можливостей, що вона надає, на основі реорганізації банківського сектора.

Антикризові заходи в банківському секторі повинні набути нової якості: стратегічним завданням має стати не просто виживання в умовах кризи, а якісне оновлення банківської системи України. Комерційні банки, залучаючи ресурси, шукаючи більш вигідні умови розміщення коштів, змагаючись за клієнтів, слідкуючи за надійністю та фінансовою стійкістю свого банку повинні праг-

нути до підвищення своєї конкурентоспроможності. Сильна конкурентна позиція є запорукою розвитку кредитно-фінансової установи.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вивченню окремих аспектів конкурентоспроможності в банківській сфері присвячені роботи авторів: Н.Г. Мехеда, О.В. Макаринська, І. Парасій-Вергуненко, Т. Паулик, Н. Андрушків, А.С. Калган, Ю.О. Заруба, О.В. Галиць та ін. Незважаючи на значні здобутки вітчизняних науковців у дослідженні проблеми аналізу рівня конкурентоспроможності банків, багато питань залишаються поза їхньою увагою.

На теоретичному рівні робилися спроби визначити чинники конкурентоспроможності комерційних банків, але відсутні праці, що були б присвячені вивченню конкурентоспроможності вітчизняних банківських установ в умовах світової фінансової кризи.

Дане питання дискутується на сторінках періодичних видань. Зокрема, свою думку з окресленої проблеми висловили: З.Воронович, С. Львовчкін, С. Тігіпко, В. Руденко, Н. Пахомова та ін.

Аналіз праць дослідників свідчить про недостатність висвітлення зазначеної проблематики.

Метою статті. Метою статті є дослідження сучасних умов конкурентоспроможності вітчизняних банківських установ в умовах світової фінансової кризи.